

MOLDOVAI Magyarság

Gazeta Ceangăilor Maghiari din Moldova

2022. Nyár

ÚJ SOROZAT XXXII. ÉVF. 2. SZÁM (329.)

Bácsu Mihály Istenről, emberről, Magyarfaluról

A magyar olvasó Bácsu Mihályt (Baciu Mihai) Csoma Gergely fotóalbumaiból ismerheti, ahol Mihály bácsi legjellemzőbb tárgyai, magyar nyelvű vallásos könyvei között jelenik meg (Csoma 2004, 109.). Bácsu Mihályról 2010-ben, Balog Gábor és Mohi Sándor rendezésében, Tánczos Vilmos szakértői közreműködésével, élettörténetét és sajátos világképét bemutató dokumentumfilm is készült (*Világló éjszaka*, Dunatáj Alapítvány, 23:31 perc). A filmet a magyar televízió is közvetítette, és az interneten ma is megtekinthető. Tánczos Vilmos 2015-ben nagylélegzetű tanulmányban ismertette, és vallástörténeti kontextusban elemezte Bácsu Mihály vallásos világképét.

Mihály bácsi, magyarfalusi ragadványnevéen: Öreg Antika tudása, vallásossága és világképe kiemelkedik, gazdaságában és sokrétűségében páratlan, és ezt a magyarfalusiak maguk is számon tartották. 1998 óta tartó gyűjtéseim során magam is rendszeresen felkerestem kérdéseimmel. A kiváló emlékezettel rendelkező, családjá és közössége múltja iránt érdeklődő Mihály bácsi legfőbb támaszom és egyik legfontosabb adatközlőm volt a doktori dolgozatom megírásában is (Iancu 2013), a helyi vallásosság rétegeinek, de még inkább a faluközösség 20. századi egyháztörténetének a feltárásában.

Bácsu Mihály 1919. augusztus 3-án született Magyarfaluban, és egész életét szülőházában töltötte. Otthona a falu legrégebb háza, édesapja építette, aki saját korában polgárosodott értelmiséginek számított. Hatesztendőskorában árván maradt, rövid ideig mostohaanyja, majd nagyanyja nevelte. A korabeli társadalmi rendnek megfelelően, kisgyermekkorában már részt vett a családi munkákban. Apjához hasonlóan igényt tartott arra, hogy

az írás-olvasást elsajátítsa, előbb a helyi kántornál tanult, majd a községben (Găiceana) létesített iskolában elvégezte a hat osztályt. Fiatalon házasodott, ám újdonsült férjként besorozták, és közel öt esztendőt a második világháborúban töltött. A háború eseményeire kilencvenéves korában is élénken visszaemlékezett. 1962 után a termelőszövetkezetben dolgozott egyszerű munkásként, egy-egy feladat kapcsán pedig vezetői minőségben. A szőlőpermetezések során megkárosodott a szeme, látása fokozatosan romlott, mígnem 1997-re teljesen megvakult. Fiatalkora óta tagja volt az egyház helyi tanácsának, hosszú évtizedeken át a falu „megyebírója” volt. Szolgált a templomban és a misén, kísérte a papot a házszeneléseken, és gondozta a plébánia tulajdonát képező földeket. Nyugdíjas kora óta – elmondása szerint – minden egyes misén részt vett, vakon is, nagy ritkán, betegség vagy egyéb súlyos körülmény miatt maradhatott ki mindennapjaiból a liturgia. Emellett, amíg az adásvétel zökkenőmentesen működött, mindennap meghallgatta és imádkozta a budapesti Katolikus Rádióból magyar nyelven sugárzott rózsafüzért. Nagy csapásnak élte meg, hogy 2007-ben a plébánián szolgáló házvezetőasszonyok kérésére le kellett mondania a templomban végzett szolgálatáról. Egészen a 2011 őszen bekövetkezett megbetegedéséig művelte szőlőjét, állatokat tartott és önmagáról gondoskodva egyedül élt. Néhány, ágyban töltött hónap után, 2012 telén, 93 éves korában hunyt el.

Említett tanulmányában Tánczos Vilmos úgy fogalmaz: Bácsu Mihály „noha csak hat osztályt végzett, nagyon intelligens, gyors felfogóképességű, rendszeresen gondolkodó, a felmerülő problémákkal elméleti igényvel is szembenéző személyiség”. (Tánczos 2015, 584.) Mihály bácsi elvei és cselekedeti között nem volt törés, vallástörténeti szempontok szerint „akár a keresztény ember mintájának is tekinthetjük”, „a keresztény ember általános prototípusa” volt. (Uo. 587–588.) Határozott és nyíltan vállalt véleménye volt az élet, a vallás és a hit megannyi kérdéséről, és álláspontját konfrontációk árán is képviselte. Harcos természete, szellemi és erkölcsi értékrendje sok tekintetben magányosságra predesztinálta.

Az alábbiakban közreadott beszélgetés-részletek 2005 és 2009 között készített felvételekből származnak, amelyek rögzítésére Mihály bácsi otthonában került sor. Beszélgetéseinkből olyan részleteket választottam ki, amelyek ízelítőt nyújtanak egyedülálló, középkori vonásokat őrző, minden ízében katolikus világképéről, másfelől olyan, Magyarfalu történetéről szóló adatokat, amelyekről ismereteim szerint

egyedül Bácsu Mihály tudott, és/vagy egyedül ő őrzött meg. Mindezeket pedig azért nem tanulmány formájában kívánom a tisztelt olvasó elé tárni, mert harmadik célkitűzésként a magyarfalusi nyelvjárásból szerettem volna ízelítőt nyújtani.

Bácsu Mihály Magyarfalú legjelesebb személyiségei közé tartozott, a magyar népi vallásosság kutatásában pedig Orosz István, Gari Margit és társaik között van a helye.

ISTENRŐL, EMBERRŐL

- *Tud-e járni a misére?*
- Kérd meg, hogy hiányoztam-e?!
- *Rosszul kérdeztem...*
- Engem kifonákulag [fordítva] kell kérdezzenek!
- *Hiányzott valaha is a miséről?*
- Csak egyszer, újév óta. Akkor is egy szombat délután. Este. El akartam indulni, és fájtak a lábaim, nem tudtam menni! De kimentem úgy is a kapuba, gondoltam, valakit kapok, hogy segítsen meg, hogy ne hogy elmaradjak ott le valahol, hogy kacagjanak. Nem jött senki, senki, s eljött az idő, hogy kellett volna a templomnál legyek s én még itthon voltam. S mondtam, na, én ma nem megyek. S annyit hiányoztam. Közelítem az ötszázat.
- *Vasárnap mindháromra elmegy?*
- Mind, amennyi misét mondtak újesztendőől, csak egyre nem jártam.
- *És most, a hajnali misékre nem volt nehezebb elmenni?*
- Minden reggel elmentem. Én indultam el, s még kaptam egy gyermeket, egy asszonyt. De én úgy is lemegyek. Hát, nekem olyan reggel, amikor sötét van, mint délbe is, nekem olyan sötét van. Én nem látok semmit, semmit. Sem éjjel, sem nappal. Semmit! Sem hogy kivilágodott, sem, hogy besötétedett. Még szerencse, hogy van rádióm. Mert az még mondja meg, hogy mennyi az óra, s akkor tudom, hogy be van sötétedve. Felgyújtom a világot, de tiszta hiába gyújtom fel. Csak azért gyújtom fel, hogy lássák az úton, hogy itt vannak, nem pusztá ez a ház. De egyébként engem nem segít semmi, senki. (...) Mások vesznek kacagságba. (...) Azt mondja, hogy lát az öreg. Hát akkor, hogy megy? Hogy ad a disznójának, hogy megy ide, hogy tesz tüzet? A gyermekem hétköznap hoz, amikor tud, amikor van, amit. De ha nem hoz, nekem van mindenem, amit akarok, azt csinállok. Így vakon. Matatom meg. Tudom, hogy mi hol van. Immár kilenc esztendeje telt, hogy nem látok semmit. (...) Egy-egy része azt mondja, hogy látok. (...) Mondjon akárki, amit akar. Hála Istennek, hogy vagyok. Bár a lelkeimmel jól vagyok. Megyek gyónni, veszek szentséget. S akkor jól vagyok!
- *És most le tud ülni a templomba?*
- Én megvárom, amíg a világ befolyik a templomba, s ha marad hely, akkor leülök, s ha nem, akkor nem ülök le. Nem azért megyek, hogy üljek le!

- *Nem fáj a lába?*

- Ott fájjon, mert, amikor nem fáj, akkor nem mondtam, s most amikor fájnak, akkor mondom. Úgy kell nekik. Ők nem sajnálnak engem, én sem sajnálom őket. A lábaimat. Ott fájjanak! Hát, ha jót akarunk csinálni, akkor kell szenvedjünk. Ha a jó nem esik be a szádba! Kell menj, kell leess [eless]. Valamit kell szenvedj, akkor tudsz kapni jót! (...) De ha olyan jó, hogy senki nincs olyan, mint te, annak kicsi a fizetés. Vagy csak azért megy, hogy a többiek lássák meg őt, s ő is lássa meg a többieket, a világot. Akkor azoknak kicsi a fizetés. De annak, akinek nehezen megy, megbotlik, leesik, nem ment a bárhoz, hanem ment a templomba. S ha valamit még szenved, akkor a fizetés jó. Vagy aki megy messzebről a templomba, mint aki a falu végéről jön a misére, és nehezen jó, mert öreg, vagy fáj, vagy valami. És lemegy a templomhoz s vissza, annak két annyi a fizetés, mint nekem, vagy mint annak, aki ott van a templomba. Az Isten jobban megfizeti azoknak.

- *Bácsi Mihály gondolkodik az Istenről?*

- Hát, ha ő teremtett minket! Mi valami hangyák vagyunk, még nem is vagyunk hangyák, hanem mi az Isten előtt akkorák sem vagyunk, mint a niszipszem [homokszem]. Mert ő akkora, hogy tartsa ezt a földet, s ő teremtett mindent, s ő van velünk mindenütt örökké. Ő, ha nem lenne velünk, csak egy minuntot [percet], akkor a testünk holt lenne. (...) Az Istennek az ereje... mi nem tudjuk számba venni. Az Isten nélkül nem tudunk semmit, semmit csinálni. (...) Ha rosszat csinálunk, akkor vékonyodik el a segítség. Mint a cérnaszál, úgy elvékonyodik, ha mi rosszat csinálunk, s nem hallgatjuk meg. De ha meghallgassuk, akkor jól vagyunk örökké. S még egyszer-egyszer meg is csap [üt] egy kicsit, mint egy gyermeket az apja és az anyja, erősen szereti, még hozzá üt s látja, hogy megharagszik-e, sír-e, s a gyermek akkor odafut az ölébe, és még megcsókolja.

- *Hogyan gondoljuk el Istent?*

- Nincsen nekünk eszünk, nem vagyunk urák [képesek arra], hogy azt felszámoljuk [felmérjük, felfogjuk]!

- *És a Bibliából?*

- Azt a Biblia sem írja. Az Isten teremtette a földet s mindent, a mennyországot s mindent. De nincsen nekünk annyira elménk, hogy mi megtörvényezzük [kikutatjuk] az Istent, hogy honnan van, s mit csinál itt! Nincs. Nem szabad mi ezt törvényezzük. Sehol nem írja az írásban, hogy mi azt törvényezzük. Mint ahogy van Szentháromság. Azt mondják, hogy van három egy Isten. Mi hiába törekedünk rá, mi nem lehet azt kileljük [leleplezni, kiismerni]. Az az Istennek a titka. Ő tudja csak. Nem lehet mi azt tudjuk.

- *Hol tud találkozni az ember az Istennel?*

- Mi nem tudjuk látni az Istent, mert az Isten lélek, s nekünk van testünk, s a test nem látja meg a lelket, csak ha Jézus akar. (...) A látók is álmukba látják! Hát, Szent József mikor el akarta hagyni Szűz Máriát, akkor nem megálmolta, hogy ne hagyja el (...)? Egy angyal mondta meg neki, de álmába.

– *Kend álmodik a szentekkel?*

– Hogyne! Sokszor. Még azt is megálmodtam, hogy hogyan lesz a világvége. Amikor reggel várjuk, hogy keljen fel a Nap, akkor nem jön fel (...). S csak egyszerre feljön egy olyan, mint – ahogyan jó fel a Nap – egy Hold, olyan. De nem csinál világosságot. Csak ő lesz világos, nem csinál világosságot, mert a Nap többet nem jó fel. Így álmodtam. (...) Feljött délig, s annak csipkekorona [tövikorona] volt a közepébe. S egy kicsi vártva jött egy második Hold. S akkor azután jött egy kereszt, s mikor a harmadik, amikor jött, akkor jött Jézus, de Jézushoz nem lehetett odanézni. Olyan világosságot csinált, hogy többet nem láttuk meg (...) olyan világos volt, nem tudtam odanézni arra felé. Azt mondták, hogy immá most van világ vége.

– *És az ördög?*

– Az ördög egy angyal. Oda fel a mennybe összeverekedtek, úgy akartak, hogy egyik legyen nagyobb, mint a másik, s akkor az Isten leverte őket. S egy rész tartott az Istennel, s egy rész tartott az ő sefikval [vezetőjükkel], Káraúckival, úgy hívják. (...) Összeverekedtek, leverte őket, és leküldte a földre az ördögöket! (...) Most itt van a földön, itt nyargal úgy, hogy mintha meg lenne veszve, úgy nyargal közöttünk. Hogy csak rosszra vegyen reva, hogy ne higyük, ne fáradjunk, ne itt a jó, itt ez a szép! Ő teszen reva mindenre! Ne menj a misére, mert jön egy homály [felhő], jó az eső, fú a szél. Meleg van, meg lehet gyűlj [lángra lobban] ott a templomba. Ne menj. Ma ne menj. S máskor megint mondja: ma ne menj, majd elmész máskor. (...) Arra törekszik, hogy Istennek tegyen kontra [Isten ellen cselekedjen].

– *Az ördögnek miért van olyan nagy ereje?*

– Az ördögnek olyan nagy ereje van, mint az angyalnak! Olyan nagy ereje van az angyalnak, hogy az embert viszi a jóra, oktatja, segíti, mint ahogy én most itt beszélek, engem az angyal segít! Nem az ördög. Ha csak rosszat beszélnek, akkor csak az ördög ülne mellettem, s az angyal sírna félre. Amelyik ember megy az úton s meglátod, azt mondd: Ne, megy egy ember előttünk, annak még van két továrosa [társ] véle, de csak azoknak, amelyikek meg vannak keresztelve. (...) Azok. Egy jó s egy rossz angyal. Küzdenek egymással a lélekért.

– *Miért hagyja az Isten, hogy ennyi embert elrontson az ördög?*

– Azért, mert amikor az Isten teremtette az embert, s kiengedte erre a földre, ide, akkor azt mondta, hogy legyen szabad az ember. Amit akar, azt csináljon. Ne mondja utoljára, amikor meghal, hogy: Uram, nem hagytál, így s így, magad [Te] nem hagytál! Az ember szabad, amit akar, azt csinál. Válassza ki a jót a rossztól s a rosszat a jótól. Az Isten elhagyta az embert, hogy csináljon, amit akar, s utoljára felel.

– *Hogyan lehet őrizkedni az ördögtől a legjobban?*

– A kereszttel! Vess keresztet s lehet menj, ő nem közeledik. Erőst fél, mert amikor a kereszt hozzáér, akkor még inkább süti őt, a tűz, amelyikbe van ő.

– *És milyen más chipja [alakja] van az ördögnek, mibe bújik be? Az italba is ő van?*

– Az italba nincs, hanem tesz reva, hogy igyál, s aztán az elméd megyen el, aztán ő visz, amerre akar. Nem az italba van, hanem az itálnak van egyféle ereje, mind, amikor csinálnak egy injekciót, annak van ereje, úgy van az itál is. De megmutatózik egyébbe is. Amikor szitkolódzik [káromkodik] az ember, akkor ott van mellette, s teszi reva, hogy még inkább, még inkább.

– *Az emberek jobban félnek a világ szájától...*

– Én is látom. Van egy asszony, vezetgetett [ti. kísérté a misére a vak Bácsu Mihályt] egyszer-egyszer, s immá van vaj egy három-négy esztendeje, az embere [férje] meghalt, de azelőtt is jóba voltam velük (...). S most csak azt mondja nekem, most egy nap: Bácsi! Tudja-e mit mond a világ? (...) Hogy többet kendet ne vezessem, mert haragszanak kendnek a gyermekei, hogy én miért vezetem kendet, nemcsak én, hanem senki ne vezesse kendet, mert haragszanak a gyermekei! Mondom, melyik gyermekeim? Amelyikek vannak! Kendnek a gyermekei haragszanak, hogy kend ne menjen a misére! S haragszanak azokra is, akik vezetik kendet! Mondom, akkor te se gyere! Segítettél négy esztendeig, ne még gyere! Ne még gyere! Elvevődött a világ szája után [A pletykáknak hitt.]. Vagy mondjak mást. Máskor mentem le a misére, s ott Pali Antinál a kertnél jött egy szekér alulról [déli irányból], ketten voltak rajta, félig meg volt rakva szénával, s azt mondja: Ai plecat de acasă să nu te găsească moartea? [Menekülsz a halál elől?] Ez volt a köszönet [üdvözlés]! (...) S még az ősszel megtalálkoztam (...), jött egy asszony a szekérrel, s én megálltam, hogy ők haladjanak el a szekérrel. Azt mondja: Hallja! Nem tud ülni otthon, mit mind akasztólja a világot [zavar másokat]? Nem tud ülni otthon? Hát, én mit ártottam neki? Nem ismertem meg, ki volt az az asszony! Csak rosszra látjuk egymást, jóra nem! Az ördög teszi reva! Rossz, de ki s ki magának csinálja!

MAGYARFALURÓL

– *Bácsi Mihály ezek a harangok mikoraiak?*

– Ezek a harangok régik, lehet vannak 400 esztendősek (...). A harangok 16 voltak véve, mert volt a földingás [földrengés], '77-be, s aztán többé nem voltak feltéve a turnba [toronyba]. (...) Volt egyszer egy tűz, elégett (...) egy buketeriája [konyha, itt: kunyhó]. (...) S egy ember befutott hamar oda, s húzni fogta a nagyharangot, hogy a világ gyűljön [az emberek gyülekezzenek]! Csak úgy kongatott, hogy hamar gyűljön a világ, mert tűz van. S ő ahogy kongatta ott, elhasította a harangot, többet a harang nem szólott, hanem úgy zengett, csúful erőst. Aztán elvittem én a gárához [vasútállomásra] Szászkuóra, s elvitték be Bukarestbe s kiöntötték újból. (...) Volt 8 kilós, s aztán tettek még 13 kilót, aztán hazaküldték, s mind csak én mentem el, voltak lovaim, nincsenek most ilyen lovak itt elé, jó lovaim voltak erőst!

– Volt valami írva a harangokra?

– A régi templomnál voltak harangok, azon volt, azok lettek lesz 400 esztendősek. A nagy harang Szent Pál, s a kicsike Szent Antal.

– *Palánkát minek hívják magyarosan Palánkának? Oláhul Posztelnikok, Dzsinerál...*

– Azért, mert onnan indult a falu! Oda fel a Posztelnikoknál fejjel, az a mező, fel ide az Izláz tetejéig, itt volt egy olyan hely, ahol nem volt erdő. Dar in colo [ezen kívül] mindenütt erdő, erre erdő, túlfelől erdő volt. Volt egy darab hely, de csak vetőhely volt. S rég, rég, most egy 600 esztendeje, valaki járt, de akkor nem járt a világ, nem matatott, akkor valaki eljárt s meglátta azt a helyet ott, s ő nem tudott ülni ott a falujába, Klézsén vagy Nagypatakon, honnan jött, Klézsén, onnan jött, nem tudott ott ülni, eljött s meglátta. Nem tudott ülni a falujába, mert ártott valamit, vagy futott a verekedéstől, nem tudom én is drept jól [nem tudom pontosan], mert akkor úgy volt, hogy mindjárt-mindjárt volt verekedés, bá a törökökkel, bá egyikkel, bá másikkal, s ha volt hét testvér is, három vagy négy, csak egy ment a verekedésbe, vagy katonának! Csak egy ment! Többik nem! S az meddig megöregedett, addig katona volt. S az eljött s csinált valami burdékát [kunyóhat] ott, s aztán még kapódtak [akadtak] mások s még mások s gyűlt vaj egy harminc gazda, s aztán csináltak korcsomát is közöttük. Volt korcsomájuk ott a Posztelnikokon fejjel. S itt nálunk most a faluba, ahol van most a templom, s ott körülötte, ott nem volt erdő, de máshelyt mind erdő volt, kurpinos [venyigés] volt, hogy kellett bújdos alatta, nem volt ház! Itt elé volt néhány ház, de oláh voltak! S ezek az oláh megkapták azt a helyet Récsébe, hogy szép egyenes hely volt ott, mint van most itt, s mit gondoltak, menjenek oda a szép egyenes helyre. S elmentek oda, s a magyarok bejöttek ide a helyükre. A Palánkáról bejöttek ide, csináltak burdékát, egyik-másik. De akkor nem volt, hogy az valakinek a földje vagy mi, ki s ki oda ment, ahová szokotálta [ahová akart]. Akkor a bojárok voltak, de a bojárnak akkora földje volt, hogy ő sem tudta mekkora.

– *Akkor béjöttek Palánkáról, és itt csinálódott falu?*

– S aztán ezek megszapordtak itt! Nem volt templomuk, korcsomájuk volt, de templomuk nem volt. Mit szokotáltak [gondoltak]? Csináljanak egy templomocskát. De ki tudja, lehet jött lesz pap egyszer egy esztendőbe, ott felünnen, Bákóból, vagy ki tudja, honnan, csináltak egy templomocskát. Hová csinálták? Ahol van most a kamin [kulturház]! (...) Aztán hoztak egy deákot is, aztán még egy mást, még egy mást, aztán csináltak cintaramat [temető] es, a templom körül (...), oda temették a halottat. Ott volt a templom, körülötte a cintaram. (...) Földből s sipkából [deszkából] volt! Úgy, ahogy csináltuk régebb a házakat! (...) Zsendellyel volt befedve. S az volt még vaj egy 200 esztendeig, s abba az időben még megszapordott a világ, volt vaj egy 60-70 gazda.

– *S minek mondták nekünk: Unguri?*

– Elmentek az oláh keresztül Récsébe, s aztán, amikor kellett

jöjjenek, hogy vegyenek valamit, mert ezeknek volt egyik másik árulója [árucikke], s aztán korcsomájuk is volt, s aztán azok jöttek ide, ittak itt, összeprietenoskodtak [összebarátkoztak], egyik a másikkal. S azt mondták maguk között: Unde ai plecat, măi? Mă duc la ungurii ceia de acolo! Dar ce vrei să faci? Vreau să iau un porc, un sac de porumb... [Hová indultál? Azokhoz a magyarokhoz. Mi dolgoz ott? Vennék egy disznót, egy zsák kukoricát...]. S így. De akkor csak a bojár volt. Éltek a földeken. Úgy éltek, mint a vadak. S la Unguri [Ungurokhoz] maradt, de itt a falunak, ennek a helynek, meddig nem voltak a magyarok bejöve ide, ennek azt mondták: Fundul Ieser. Úgy mondták ennek, fel ide a falu végéig, az Ördögök Gátjáig. Úgy mondták, de aztán tették Unguri, mert bejöttek azok a magyarok ide. S Unguri maradt, most, '64-ig. Mikor volt a páter, Mihai Unguru, Mardzsinenből [Mărgineni] volt. S azt mondta: Hai, măi oameni buni, să schimbăm numele satului, să nu mai spună: Unguri, Unguri. A hártába [tétképre] is fel volt téve, én az iskolába, amikor jártam, akkor láttam: județul Tecuci [Tekucs megye], Unguri (...). Csináltunk cerreat, megiszkaliltuk [kérvényt fogalmaztunk meg, aláírtuk]. Én jártam a deákkal [kántorral] a faluba, s vettünk eszkeliturákat, s elküldtük a pártidhoz, s ott megáprobálták [a párt engedélyezte] s feltették: Arini. '64-be, a kollektív [téesz] két esztendővel hamarabb meg volt kezdődve.

– *És Klézsébe hogyan kerültek magyarok?*

– Azok el voltak jöve még hamarabb! Úgy hozták, mind csak a bojárok, dolgozni, mentek ki Transzilvániába, ott nem volt miből éljenek, nekasziltak [rászoruló] voltak, s aztán elhozta a bojár ide s tette be ide őket a dologra. Vagy ide fel Medelénybe, ott volt egy bojár, hozott 10 gazdát Magyarföldről. Mi is, a Bácsuk, onnan vagyunk jövel, Medelényből. Nagyapómnak az apója innen van Medelényből. Aztán a bojár meghalt, az emberek elszóródtak a katolik falukba. S az oláhnál is van Bácsu, itt, la Fundu Văii, román falu. Baci, de mind csak az a nemzet, magyar, Medelényből. (...) Az én apám, s annak az apja, s annak az apja, mind Mátyás András volt! Úgy mondták. Aki bejött ide Medelényből – akkor szétszóródtak a szomszédok katolik falukba – az is Mátyás András volt. (...) Vagy Récsébe van Avădăni. Mind csak innen van a faluból. Vajegy elment, hogy elvett onnan vajegy leányt, s aztán ott maradt Récsébe, s maradt ma máig Avădăni.

– *Kik voltak deákok a faluban?*

– Volt Lajos Gábor. A deákház mind csak ott volt, ahol van most a magazin [bolt], kicsit bennebb, mert én értem [amikor megszülettem, már állt] a házat, a kövelést, úgy volt kövekkal kirakva. Lajos Gábor úgy volt jöve a magyaroktól, Transzilvániából. S úgy volt, hogy jöjjön ki papnak, de ő tudja, miféle hibája volt, nem tudom, nem tudtam kilelni, tátám [édesapám] lehet tudta lesz, vagy én elfelejtettem, de volt, hogy jöjjön ki papnak, s elküldték ide a szeminártól, ide a mi falunkba. Iskola nem volt a faluba, csak volt olyan 60 gazda. S aztán ő formált iskolát itt, magyarul. (...) S azok,

amelyikek akarták, azok megtanultak magyarul. S tátám is megtanult. Most 153 esztendeje. S akkor eljött Găiceanába, ott ahol van most a primăria [polgármesteri hivatal], eljött egy bojár, s az hozott egy tanítót s formált iskolát. Itt elé kereken egy faluban sem volt iskola. Sehol nem volt. Voltak ezek a faluk, de nem volt iskola csak Găiceanába, most 153 esztendeje, legelső iskola, román. Akkor tátám is ment oda le, s ott tanult meg csitilni [olvasni], de magyarul tudott jól Lajos Gábortól. Aztán Lajos Gábor meghalt, aztán elhozták ide Pogárt, a Pogár nemzetség onnan huzakodik.

– *Lajos Gábort itt temették el?*

– Itt, itt temették el, a régi templomhoz. De azt a földet elhozták volt onnan, amikor csinálták a hidakat, betöltötték a gödröket! A kaminnál [kultúrháznál] nagy híd volt, fából, s hozzátok ott keresztül is [ti. a Iancu család lakhelye irányában] nagy híd volt, 15 métrás. Most ki van töltve, most beton, csinálták a kommunisztok. (...) Lajos Gábor megöregedett, meghalt, akkor maradtott ő, Pogár, a deák, s volt sok esztendőig ő. S miután megszokották [eldöntötték], akarták, hogy csináljanak más templomot, mert kicsike volt az oda ki, csináljanak más templomot. S elkezdtek, s csinálták 10 esztendeig, mert elakadtak...

– *És Pogár után ki volt a deák?*

– Luci Józsi. Megkezdték még újból a templomot [építeni].

– *És ez mikor volt?*

– Hát..., hogy mondjam én, tátám volt, nem volt 18-20 esztendő. 1885-ben, s 1914 végezték el. Mert 4 esztendeig ült úgy. S 1914-ben felszentelték. S ez a ház, amelyikben vagyunk most, 1913-ból van, tátám végezte el, de legény volt, 18 esztendő. Ez a legöregebb ház a faluba. Nincs más ház öreg a faluba. (...) Régen olyan házak voltak, hogy földet érte az ablak. Mikor mentél a töltésen, akkor az ablakok így ültek a földön. Majd a földbe volt. (...) Mikor mentél el mellette, akkor kellett ügyelt, hogy ne törd be az ablakot.

– *És Luci után ki volt a deák?*

– Luci után? Deák Rafel. Ő kiment Magyarfődre.

– *Igen. És utána?*

– Utána jöttek papok, hoztak másokat. (...) A verekedés idején tátám volt vaj egy három esztendeig, de ő nem tanult deákságot. De magyarul mondták a misét, csak én amennyit értem, kell legyen 20 esztendő. Magyarul mondták. Latinul mondta a pap egyszer a hónapba, de azt is tudta a pap, a világ. De más mind magyarul volt. Erőst szép volt! Szép volt! Neol most is úgy örvendek, hogy mondják az olvasót a rádióba! Nyolckor nem marad el, hogy ne mondjam el én is az olvasót a magyarokkal! (...) S az öreg deák, Luci Józsi – az ott ült [lakott], ahol ültök ti most – az is Lajos Gábortól tanult meg csitilni [olvasni] magyarul. S amikor jött el a pap Valeni-ből, akkor ő magyarul énekelt, a pap latinul mondta a misét, s ő magyarul imádkozott. Amikor kellett felelni a papnak vajegyszer, akkor feleltek latinul. Vagy ha volt valaki, aki tudott, az felelt. Aztán volt Dzsole, ott ült a Zsórátok kútján. Az ifjú volt. S ő megtanult Luci Józsiól magyarul s aztán ő imádkozott. De az én tátám, a

verekedés idejébe [a háború alatt], nem volt pap a faluba, ő mondott misét. Vajegy három esztendőbe. De ő nem volt deák. Nem volt semmi. Ő temette a holtakat. Nem volt pénz, csak a gazdagnak adta a keze [volt hozzá pénze], hogy menjen el, hozza el a papot, s temetessen a pappal. De in rest [a többiek számára] a deák volt. Minden írása [könyve] megvolt, mindent ő csinált. A mi deákunk volt egyszer, hogy hat esztendeig nem volt itthon, s olyan helyen volt, hogy nem tudott szaladni el. A verekedésbe volt. A bírónál volt, furier, a fronton. S nem csapták el [engedték]. A deákház ott volt, ahol van most a kamin [kultúrház]. Deák Rafel. El volt koncentrálna [besorozták] még a verekedés előtt két esztendővel. Aztán eljött a verekedés s elvitték, majt' őt esztendeig. Én is őt esztendőt ültem. Négy hónap híján, hogy nem volt őt esztendő. Rusziában voltam [Oroszországban]. De Csehoszlovácsiába nem voltam, mert volt egy jó majorom [őrnagy], erőst jó volt velem, igaz, hogy én is jó katona voltam, meghallgattam. Mellé vett, s nem hagyott, hogy vigyenek el, háromszor vala, hogy menjek be Csehoszlovácsiába, a frontra, amikor kifogyott a verekedés, de elszalasztott, nem mentem bé.

– *Volt papjuk a fronton? A katonákat eltemették?*

– Volt, de nem katólik, ortodox. De az is katona volt! Kapitány volt, volt grádja [fokozata]. Hátral volt, temette a holtakat. Valamelyik falu szélébe csináltak egy olyan helyet s oda temették, fel egy 600-700-ig, csak egy komunába [közsírba]. S odébb még, s még... De volt, hogy nem találtak meg mindenkit, s az elrothadt ott. De amikor a front elhaladt, mint innen s le a Hegyvége, 15 km-re, hátral voltak katonák s gyűjtöttek fel mindent: holtakat, municiaikat. Mindent! Gyűjtöttek fel s vitték a templomhoz, ortodox templomhoz, temették el, s tettek egy keresztet, nem hogy meggyalulják, hanem csak úgy. S akkor aztán tették fel a kászkát [rohamsisak] a tetejébe. Mert, mi azt hordtuk a verekedésbe. Az acélból van. Ha meg is lőttek, nem ment által rajta, azon a kalapon. Azt tették fel a keresztfára. Volt egy falu, oda be Rusziába, kellett legyen egy 600 hót [halott]! Mind úgy voltak a kászkák a keresztteken...

Irodalom

CȘOMA GERGELY

2004 *Elveszett szavak. A moldvai magyarság írott nyelvemlékei*. Budapest, Etnofon Kiadó

IANCU LAURA

2013 *Vallás Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat*. Budapest, L'Harmattan – Pécs, PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék.

TÁNCZOS VILMOS

2015 Egy moldvai csángó férfi vallásos világgépének öt regisztere és a szakrális kommunikáció lehetőségei. In Pócs Éva (szerk.): *Test, lélek, szellemek és természetfeletti kommunikáció. Vallásetnológiai fogalmak tudományközi megközelítésben*. Budapest, Balassi Kiadó, 580–611.